

בשו"ת אבני נזר (מאו"ח סי' טפה) בדבריו שכתב לתרץ דעת הרמב"ם עפ"ד הירושלמי הנ"ל, עיי"ש. מה שאין מוכרח שנפרש שכן הכין נמי כדבריהם החכם צבי. וי"ל דהחכם צבי פירש לדברי הירושלמי כפי פירושינו המובא לעיל בע"ה, ודו"ק.

לב. **יעזור השם**, וכפי שזכינו לעסוק במצות העומר שהיתה קריבה בזמן שביהמ"ק היה קיים, וכפי דברינו בפתיחה, שהלימוד בהמצוה לשמה נחשבת להלומד כאילו הקריב העומר, ובזמנה, ובגמ' מנחות (ק). אמר רבי יוחנן על הכתוב, לעולם זאת על ישראל (דברי הימים ב' ג, דמשתעי בקרבנות שטומאים לטולס), אלו תלמידי חכמים העוסקים בהלכות עבודה, מעלה עליהם הכתוב כאילו נבנה מקדש בימיהם, ע"כ. נזכה שיחזיר הרחמן לנו עבודת ביהמ"ק "למקומה" ממש, ולא נצטרך להגיע לזה שנקיים מצוה זו ע"י העסק בעבודת ביהמ"ק במקומותינו ואף בחו"ל, ושעל ידה תיעשה עבודת ביהמ"ק - כאמור, אולם היא שלא במקומה - בירושלים במקום המקדש. וע"כ הנוסח מדייק לומר, הרחמן הוא יחזיר לנו עבודת ביהמ"ק "למקומה" דייקא, דהיינו במקום המקדש ממש. ונזכה שילקט המרחם להנפזרים כמלקט שבלים, ומאז לא יהיו מושפלים, כי אם גבוהים ורמים, במהרה בימינו אמן.

אדין דלכתחילה, שיעשה המצוה כתיקונה, ומיהו בדיעבד אף לדברי המשנה דמגילה דינא הוא דאפשר לקצור ביום. וכן מצאתי שפירש להאי משנה המגיד משנה בהל' חנוכה (פ"ד ה"ט), דמה דאמרינן דדבר שמצותו בלילה צריך שיעשה בלילה, היינו דאל"ה לא עביד מצוה כתיקונה. ועל כן פסק נמי הרמב"ם כאן דכל הלילה כשר לקצירת העומר, ואם לא קצר בלילה שהוא המצוה כתיקונה ובשעתה, כפי דילפינן בדף סו. מהכתוב "תמימות" גבי ספירת העומר, או כפי שכתב בשו"ת חכם צבי הנ"ל, דילפינן מההיא דפסחים (סח:) דא"ר שמעון בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה, המובא בגמ' עב:, עיי"ש. וא"כ אתיא המשנה דמגילה נמי כדעת הרמב"ם להלכה כסתם משנה, (ואף דבפירוש המשניות שלו פירש הרמב"ם דברי המשנה במגילה בזה"ל, קצירת העומר "אינו אלא בלילה", דמשמע דכפי פ"י התוס' בדברי המשנה ס"ל התם עכ"פ, דקצירה ביום פסול. משום זה אין קושיא לדברינו שפירשנו דהמשנה שם אפשר דאתיא נמי כפי הפסק שפסק הרמב"ם בפסקיו, וכדאמרינן. שהרי דבר ידוע הוא, שבהרבה מקומות חזר בו הרמב"ם בפסקיו ממה שכתב בפה"מ), והבן.

לא. **וכדברי פירושם של הקרבן העדה והפני משה בדברי הירושלמי נראה נמי שהבין כן**

הרב ישראל דנדרוביץ

מגיד שיעורי תלמוד הירושלמי בקול הדף
מכון דרכי שמחה, ערד

כלים שאני עושה להיכן אכניסם

ילמד סתום מן המפורש

איתא בירושלמי (פ"א דפאס ס"א. דף ג.): "רבי תנחומא בשם רב הונא: 'ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה את כל אשר צוה ה' את משה' (שמות לח כג). [כאשר צוה] אותו משה' אין כתיב כאן אלא 'אשר צוה ה' את משה', אפילו דברים שלא

ראש חודש ניסן הוא היום שנטל עשר עטרות וכו' הוקם המשכן. ביאורו הנפלא של הנש"ר הגדול רבי נתן אדלר על אכסון כלי המשכן עד ליום הקמתו מיישב כמין חומר את קושיית תלמידו הגדול החתם סופר על סברתו השמימית של בצלאל לגבי המשכן וכליו שנסתרת מפסוקים מפורשים בענין החצר וכליו

איפוא השאלה מדוע לגבי החצר מבואר בתורה את ההיפך הגמור. שכן הן בפרשת ויקהל (שמות לח-ט) מבואר שעשו את המזבח והכיור שהם כלי החצר מקודם שעשו את עצם החצר ואת מסך שער החצר, ואף בפרשת פקודי מפורש כך (לט-מ; מ-ו-ז). לכאורה היה מן הראוי שלפי סברתו זו של בצלאל שאף גבי החצר יקדימו את החצר לפני כלי החצר כהמזבח והכיור.

קושיית החתם סופר והערוגות הבושים

שני נביאים מתנבאים כאחד מצאתי לקושיא אלימתא זו. הראשון הוא החתם סופר בחידושו עה"ת (שנת תל"ד"ק, סוף פרשת ויקהל) אשר כתב בזה: "וצריך עיון, אם כן מה טעם בחצר הקדים כלים לחצר היינו מזבח וכיור ואח"כ חצר. וישבתי קושיא זו, אבל אין נראה לי על כן לא כתבתיו".

ראוי לציין שבשנה זו - שנת תקצ"ד היו פרשיות ויקהל ופקודי נפרדים, ואם בחידושו לפרשת ויקהל לא כתב החתם סופר ישוב לקושיא זו, הרי שבחידושו לשנה זו בפרשת פקודי (ד"סוערכת) מצאנו שכבר כתב תירוץ לקושיא זו: "וערכת את ערכו, כאן ציוה הקב"ה למשה רבינו ע"ה מיד בהעמדת כלים ישמש עליהם לחם על השולחן ונרות על המנורה, על כן ערער בצלאל איך יעמדו כלים בלא משכן. אבל בחצר לא ערער אם העמיד המזבח ואח"כ סבב קלעים ואח"כ תמיד של בין הערביים", ואנחנו לא נדע אם על תירוץ זה נתכוון דאינו נראה לו.

גם בספר ערוגות הבושים בפרשתן ישב על מדוכה זו, ותירץ הקושיא בדרך חסידות ודרוש, אבל לדידן אין מקרא יוצא מידי פשוטו, והקושיא במקומה עומדת - עמדה וגם נצבה כחומת ברזל.

הקושיא שלא הרגיש בה שום מפרש

אנא אמינא בסייעתא דשמיא דבר נאה ומתקבל בישוב הקושיא ויבואר בהקדם קושיא נוספת בסוגיין שנתחבט בה הגאון בעל 'פנים מאירות' בספרו היקר 'כתנות אור' על התורה: "איכא למידק,

שמע מפי רבו הסכימה דעתו כמה שנאמר למשה מסיני", וכן הוא בבראשית רבה (א' יז).

סתם רבי תנחומא ולא פירש מה הם אותם דברים שבצלאל לא שמע מפי משה רבו ובכל זאת כיוונה דעתו להנאמר למשה מסיני. אלא שכבר גילה לנו התלמוד הירושלמי גופיה את הכלל הנודע (ראש השנה פ"ג ה"ה, ק"ז): "תני בשם רבי נחמיה: 'היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה' - דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר", והרי כחו של כלל זה יפה אף לנידון דידן.

אף כאן מתפרשים דברי התורה העניים במקומן האחד בתלמוד הירושלמי ע"פ דברי התורה העשירים במקומן האחר בתלמוד הבבלי במסכת ברכות (נ"ה): "אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן: בצלאל על שם חכמתו נקרא. בשעה שאמר לו הקב"ה למשה לך אמור לו לבצלאל 'עשה לי משכן ארון וכלים', הלך משה והפך ואמר לו 'עשה ארון וכלים ומשכן', אמר לו [בצלאל]: משה רבינו, מנהגו של עולם אדם בונה בית ואחר כך מכניס לתוכו כלים, ואתה אומר עשה לי ארון וכלים ומשכן, כלים שאני עושה להיכן אכניסם, שמא כך אמר לך הקב"ה עשה משכן ארון וכלים. אמר לו [משה]: שמא בצל אל היית וידעת". וכן הוא בקה"ר (נ"ב) והובא כל זה ברש"י על הפסוק הנזכר.

המשכן וכליו מול החצר וכליו

המעייין בפסוקי התורה וסדר הציווי והעשייה יראה שדברי הגמרא כולה מקשה ופליאה עצומה. הלא כשם שצדק בצלאל בסברתו לגבי המשכן וכליו שמקודם יש להקים את המשכן ורק לאחר זה לעשות את הארון והכלים, שכן כך הוא מנהגו של עולם שאדם בונה בית ואח"כ מכניס לתוכו כלים, כך לכאורה סברא זו שייכת גם לגבי החצר וכליו, שאף בזה הדעת נותנת שהוא הדין יהיה בהם שמקודם יש להכין את החצר ורק אח"כ את כלי החצר.

וכשאנו אומרים שבצלאל כיוון בסברתו הנזכרת אל האמת שנאמרה למשה מסיני, נשאלת

דמסתמא כסדר עשיית הכלים כך סדר משיחתן, הרי שבאם היו עושין את הכלים תחילה גם היו מחויבים למושחן תחילה ואז יהיו מונחים הכלים במקום שאינו קדוש עד שימשח המשכן, ולכן עשו מקודם את המשכן וכדי שימשחו אותו מקודם, וכשיבואו למשוח את הכלים יוכלו מיד עם משיחתן להכניסן אל מקום קדוש.

זאת ועוד אחרת

עוד יש להקדים מה שדנו המפרשים מה היתה סברת משה רבינו בהקדומו את הכלים למשכן, הלא בצלאל יהיב מילתא בטעמא ממנהגו של עולם וכיצד לא הרגיש משה בטענה זו.

ותירץ הפני יהושע בחידושיו עמ"ס ברכות דמשה הוה סבירא ליה כהא דאמרינן במסכת זבחים (פ"ט.) 'כל המקודש מחבירו קודם את חברו'. והיות והארון והכלים היו קודש קדשים וכל תכלית עשיית המשכן היה בשביל הכלים, שפיר אפשר להבין את סברתו של משה להקדים עשיית הכלים להמשכן. אולם כמובן שסברת בצלאל ממנהגו של עולם עדיפא מסברא זו וכפי דחזינן שאכן משה הודה לדברי בצלאל.

גם יש להקדים הא דחזינן בציווי שנצטוו משה למשוח את המשכן וכליו אמר לו הקב"ה (שמות מ ט-יא): "ולקחת את שמן המשחה ומשחת את המשכן וכל אשר בו וגו' ומשחת את מזבח העולה ואת כל כליו וגו' ומשחת את הכיור ואת כנו", ומקרא ערוך הוא לפנינו דציווי המשיחה היה רק על המשכן וכליו ואילו החצר לא נתחייבה במשיחה, וצריך לבאר ולומר שמשיחת המשכן פעלה גם על החצר שיהיה קדוש.

בואו חשבון

על שלשה דברים אלו שהקדמנו כאן עומד מה שיש לתרץ על קושית החתם סופר והערוגות הבושם, והוא דאם אכן כנים כל הדברים דמייתנין, הרי שדווקא היכא שהקדמת העשייה פועלת את הקדמת המשיחה יש לחוש למנהגו של עולם

מאי קשיא ליה לבצלאל 'כלים שאני עושה להיכן אכניסם', הלא אף שעשה תחילה המשכן מ"מ לא הקים המשכן תחילה עד שגמר כל כליו ואח"כ הקים המשכן והכניס ארון ומזבח ומנורה, והיו הכלים הללו עומדין בבית האומן עד שהקים המשכן והכניסן, אם כן אף אם היו עושין כלים תחילה היה להם לעמוד בבית האומן, אם כן מאי קשיא ליה 'כלים שאני עושה להיכן אכניסם'.

הפלגה יתירה נותן ה'כתנות אור' לקושיתו זו: "ולדעתי קושיא גדולה היא זו ולא הרגיש בזה שום מפורש", ויעוין לו שם שהאריך הרבה לפלפל בכל דברי הגמ'.

חידושו של הנשר הגדול

הנשר הגדול רבי נתן אדלר זלה"ה אף הוא הרגיש בקושיא זו, ואף תירצה בטוב טעם. הדברים מובאים בכתבי תלמידו הגדול בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' קפח): "ובאמת דברי פסיקתא דמייתי הטור (או"ח סי' תרפד, שנגמרה מלאכת המשכן ככ"ה בכ"ו) שמעתי ממורי הגאון החסיד שבכהונה זצ"ל דרמי דיקלא וזקפיה ע"פ ש"ס שלהי ברכות, דמשה רבינו ע"ה אמר עשה ארון תחילה, ובצלאל אמר להיכן אכניסם. וקשה אם כן כיון שנגמרה מלאכת המשכן בכ"ה כסלו, ואז נאמר לו 'באחד לחודש הראשון תקים את משכן העדות', אם כן עדיין תקשי להיכן הכניסם עד ראש חודש ניסן.

וניחא ליה, דקודם שנמשחו לא היה קפידא היכן יכניסם באיזה אהל שירצה, אך כיון דמסתמא כסדר עשייתם כך היתה הקפידא על סדר משיחתם, וא"כ אחר שנמשח הארון קודם למשכן היכן יכניסו וההמשחה היתה בתחילת ימי מילואים. ולק"מ ודפח"ח."

כוונת תירוצו היא כך: דמקודם שנמשחו הכלים היות ואין קדושתם עליהם, בודאי שאין כל קפידא שיהיו דווקא במקום קדוש ולכן היו יכולים להניחם באיזה אהל או מקום אחר שירצו, וכל טענת בצלאל היתה רק לאחר שימשחו הכלים, דאז אין מכבודם שיהיו במקום שאינו קדוש. והיות

כלי החצר יוכלו מיד להיות במקום קדוש, דאז בודאי ראוי לעשות כן דהא כלי החצר יותר קדושים הם מהחצר עצמה, וכאן שאין סברת בצלאל שייכת בודאי ראוי שנתפוס סברת משה ש'כל המקודש מחבירו קודם את חבירו'.

בזה עלה בידינו שסדר הקמת המשכן כך היה, דמתחילה הקימו את המשכן עצמו ולאחר מכן הכניסו לתוכו את כליו, ואח"כ הניחו את כלי החצר במקום המיועד לחצר, ולאחריו הקימו את החצר, ואף סדר המשיחה כך היה שמקודם משחו את המשכן שהיה מוקדם לעשיה וקדושתו פעלה אף על החצר, וכך בשעת משיחת הכלים, בין כלי המשכן ובין כלי החצר, היו מיד במקום קדוש. ודו"ק.

ולעשות מקודם את הבית ולאחריו את הכלים, וכדי שלא יהיו הכלים הקדושים חוץ למקום קדוש; אבל באם משכחת לה אופן שלמרות שיעשו מקודם את הכלים מ"מ בעת משיחתם יהיו במקום קדוש, בודאי דאז יש מקום להשאיר את סברת משה רבינו על כנה ולהקדים את הכלים כדין 'כל המקודש מחבירו קודם את חבירו'.

מעשה בואו חשבון: בשלמא לגבי כלי המשכן היינו חייבים להקדים את עשיית המשכן לעשיית הכלים כדי שימשחו את המשכן מקודם, אבל לגבי החצר שלא היתה מחוייבת במשיחה וקדושתה נפעלה ממשיחת המשכן, הרי שאפילו אם יקדימו את עשיית הכלים לפני החצר, מ"מ החצר תהיה קדושה לפני הכלים, ובשעת משיחת

הרב יעקב ויינגולד
בני ברק

מכירת חמץ בער"פ שחל להיות בשבת

א. **האם** כל אחד ואחד בשטר הרשאה שלו ידגיש ויפרט שמוכר את כל החמץ, חוץ מהחמץ דמזון סעודות שישי וש"ק, ואולי ראוי יותר להדגיש ולהגדיר מה הם הסעודות חמץ המיועדות ומזומנות לאכילה בימי שישי ושבת, כגון: פרט לחלות, לחמניות, פיתות, המונחות בארגז פלוני, או בשקית עם המדבקות, כדי שיהיה בגדר "דבר המסויים".

ובגדר "דבר המסויים" יעויין ברמב"ם (פכ"א מהל' מכירה ס"א וס"י), ובראב"ד ובמגיד משנה שם, ובר"ן גיטין (ח' סו"ט) הכותב כל נכסיו לעבדו וכו' שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין, ר"ש אומר לעולם הוא בן חורין עד שיאמר כל נכסיו וכו' חוץ מאחד מריבוא שבהן, ובר"ן שבהלכות הרי"ף (כ: מדפי כ"י"ף) הביא שתי דעות בראשונים בזה, ובשו"ע חו"מ (סי' רט וסי' רמ"א ס"ד) דיש חולקים, והט"ז כתב דקיי"ל כיש חולקין, והוסיף שכן המנהג דא"צ לסיים.

(לעי"נ אבי מורי הרב שרגא יאיר ב"ר אברהם ויינגולד זללה"ה, נלב"ע י"ב מנחם אב ה'תשס"א)

בענין מכירת חמץ בערב פסח שחל להיות בשבת, אם מוכרים גם את השתי סעודות, או שסומכים על ברירה בדרבנן, או שזהו אומדנא דמוכח שלא מוכרים מה שמיועד לאכילתם

ע"ד מכירת חמץ בשנה זו [תשס"ה] דערב פסח חל להיות בשבת [חל בשנים: תשל"ד, תשל"ז, תשמ"א, תשנ"ד, תשס"א, תשס"ה, תשס"ח, תשפ"א, תשפ"ה, ועוד], וכידוע מוכרים את החמץ לגוי ביום שישי בבוקר וממשיכים לאכול חמץ בסעודות שישי ליל ש"ק ושבת בבוקר, עד סוף זמן איסור אכילת חמץ. והנידון בזה, איך ראוי לעשות עכ"פ לכתחילה, במכירת חמץ בשנה זו, ויש לדון בזה בארבעה דרכים, כפי שעלו במצודתי בעה"י.